

ՏԵՂԵԿՈՒԹԱՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԶԻՆԾԱՌԱՅՈՂՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՈՒԹՅԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԿԱՐԵՎՈՐ ԳՈՐԾՈՆ

ՍՎԵՏԼԱՆԱ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ*
Երևանի պետական համալսարան

Ժամանակակից պատերազմներում տեղեկատվական-քարոզչական բաղադրիչի նշանակության կարևորումը արմատապես փոխել է ռազմական բախումների բնույթը: Նվազ ռեսուրսներով, առանց ռազմական ուժի կիրառման հակառակորդ պետության ղեկավարության, բնակչության և զինված ուժերի բարոյահոգեբանական վիճակի, ինչպես նաև դիրքորոշումների, տրամադրությունների վրա ազդելու ռազմավարությունը դարձել է կարևոր գործոն ռազմական հակամարտությունների զինանոցում: Պատահական չէ, որ արդի պատերազմներում «ծանրության կենտրոնը» դարձել է հակառակորդի ՁՈՒ զինծառայողների մտավոր կարողությունները, հուզականային հատկությունները՝ նպատակ ունենալով բարոյական հյուծման, անգործության, տագնապի, նյարդահոգեկան անկայունության զգացումների ձևավորմամբ ընկճել մարտական ոգին:

Սույն հոդվածի նպատակն է համապարփակ ուսումնասիրել նոր սերնդի պատերազմներում տեղեկաբազմաբանական ներգործության դերն ու նշանակությունը՝ ցույց տալով դրա ազդեցությունը զինծառայողների մարտական ակտիվության վրա: Նպատակին հասնելու համար օգտագործվել են միջգիտակարգային տեսական վերլուծության հետևյալ մեթոդները՝ համեմատական, ընդհանրացման, համակարգման: Ուսումնասիրության արդյունքում հոդվածագիրը եզրակացնում է, որ արդի պատերազմներում առաջնային նշանակություն ունեն տեղեկատվական-քարոզչական և հոգեբանական ձեռնարկումները, որոնք հնարավորություն են տալիս նվազ

* **Սվետլանա Բաղդասարյան** – հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի ՀՀ ազգային անվտանգային հետազոտությունների ու կանխատեսումների խմբի ավագ լաբորանտ, ՀՀ ՊՆ պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի ռազմավարական առաջնորդության և կառավարման հետազոտությունների կենտրոնի գիտնական-վերլուծաբան

Светлана Багдасарян – кандидат психологических наук, старший лаборант группы исследований и прогнозирования национальной безопасности Армении института арменоведения ЕГУ, ученый-аналитик центра исследований стратегического лидерства и управления НИУО МО РА

Svetlana Baghdasaryan – Candidate of Psychological Sciences, Senior laboratory assistant of the Armenian National Security Research and Forecasting Group of YSU Institute of Armenian Studies, Research Fellow, Center for Research on Strategic Leadership and Management, NDRU, MOD, RA

Էլ. փոստ՝ svetlana.baghdasaryan@ysu.am, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5677-3107>.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 27.05.2024

Գրախոսվել է՝ 06.06.2024

Հաստատվել է՝ 12.07.2024

© The Author(s) 2024

ռեսուրսներով հասնելու ցանկալի նպատակի, նույնիսկ մարտական գործողություններից առաջ: Ջինծառայողների մարտական ակտիվության բարձրացմանը նպաստող կարևոր գործոններից են տեղեկույթի ճշգրտությունը և բացասական տեղեկութափոխանակման ներգործությունից պաշտպանվածությունը, որոնց հնարավոր է հասնել մարտական, այդ թվում հոգեբանորեն պատրաստման ընթացքում:

Բանալի բառեր – *զինծառայողներ, մարտական ակտիվություն, տեղեկութափոխանակման ներգործություն, ժամանակակից պատերազմներ, ծանրության կենտրոն, մարտական պատրաստում, բարոյալքում, կամքի կոտորում, արտաքին և ներքին գործոններ*

Արդի պատերազմներում տեղեկութափոխանակման ներգործության դերն ու նշանակությունը

Ներկայումս սպառազինության և ռազմական տեխնիկայի, այդ թվում գերճշգրիտ զենքի, զորքերի կառավարման ավտոմատացված համակարգերի, պատերազմավարման նոր եղանակների և ձևերի ստեղծումն ու զարգացումը ժամանակակից պատերազմները դարձրել են դինամիկ, հանկարծակի կրճատելով որոշումների ընդունման, մարտական խնդրի կատարման ժամանակը: Արդի պատերազմներում հաղթանակի կարևոր պայման է դարձել ճիշտ որոշումներ ընդունելու և դրանք հաջողությամբ իրագործելու հարցում հակառակորդին գերազանցելու կարողությունը: Այս առումով հիշատակության է արժանի «Բոյոլի հանգույց» (OODA Loop) անվանում ստացած ամերիկյան տեսությունը: Գերմանիայում կառավարման արդի համակարգը մշակվել է դեռևս 19-րդ դարի վերջում – 20-րդ դարի սկզբում՝ նախորդ դարերում տեղի ունեցած եվրոպական պատերազմների վերլուծության հիման վրա, և կոչվում է «աուֆտրագստակտիկ» («Auftragstaktik»), ԱՄՆ-ում, Մեծ Բրիտանիայում և մի շարք այլ արևմտյան պետություններում այն փոխառվել է և ստացել «առաջադրանքային կառավարում» (Mission Command) անվանումը: Դրա էությունն են կառավարման փուլաշրջանի յուրաքանչյուր հատվածում հակառակորդից առաջ անցնելը և ավելի սեղմ ժամկետներում ավելի որակյալ որոշում ընդունելը, և այն հակառակորդից ավելի արագ իրագործելը¹: Բացի այդ, հակառակորդին գերազանցելու կարողությունը

¹ Տե՛ս **Գ. Տավարածյան**, Պաշտպանական բարեփոխումներն ու զինված ուժերի զարգացումը ժամանակակից պատերազմների բնույթի հաշվառմամբ // «Հայկական բանակ», 2022, № 3, էջ 9-23:

* ԱՄՆ Ջորջթաունի համալսարանի պրոֆեսորներ Ք. Ջոյները և Ք. Լոտրիոնտեն նշում են, որ տեղեկատվական պատերազմ վարելու ավանդական միջոցները ներառում են հոգեբանական օպերացիաներ, էլեկտրոնային պատերազմ, ռազմական խորամանկություն, ֆիզիկապես ոչնչացում և տեղեկատվական հարձակում: Օրինակ՝ կառավարությունը կարող է մանիպուլացնել հակառակորդի պատճառաբանությունները (հոգեբանական օպերացիա), թույլ չտալ ստանալ ճշգրիտ տեղեկույթ (էլեկտրոնային պատերազմ), մոլորեցնել հակառակորդին (ռազմական խաբեություն), էլեկտրամագնիսական զենքերն ուղղել հակառակորդի տեղեկատվական համակարգի ոչնչացմանը (ֆիզիկական ոչնչացում) և աղավաղել ճշգրիտ տեղեկույթը՝ առանց ֆիզիկական օբյեկտի տեսանելի փոփոխության (տեղեկատվական հարձակում): Այդ մասին տե՛ս **Christopher C. Joyner, Catherina Lotrionte**. Information Warfare as International Coercion: Elements of a Legal

կարևորվում է ֆիզիկական, մտավոր, բարոյական և հոգեբանական ոլորտներում, քանի որ առանց դրանց միասնության հնարավոր չէ դիմակայել ժամանակակից պատերազմների մարտահրավերներին: Խոսելով ժամանակակից պատերազմների բնույթի փոփոխությունների մասին՝ պետք է նշել, որ էապես մեծացել են հոգեբանական պատերազմների* դերն ու ռազմական նշանակությունը: Ինչպես նշում է Վ. Նովիկովը, տարբեր մասշտաբների ռազմական գործողություններին նախորդում են ոչ ռազմական բնույթի միջոցառումները կամ այլընտրանքային գործողությունները (լայնածավալ տեղեկատվական ներգործությունները), որոնց նպատակն է ոչ թե ոչնչացնել, այլ վերահսկել հակառակորդին, ինչպես նաև թաքցնել ռազմական ուժ կիրառելու իրական մտադրությունները²: Վերջին շրջանի տեղային պատերազմների, այդ թվում 2016 թ. ապրիլյան մարտական գործողությունների, 2020 թ. Արցախյան 44-օրյա պատերազմի, 2022 թ. սեպտեմբերյան մարտական գործողությունների փորձը ցույց է տալիս, որ սպառազինության և ռազմական տեխնիկայի առկայությունը բավարար չէ հակառակորդի նկատմամբ առաջանցիկություն ապահովելու կամ արագ որոշում կայացնելու համար: Հարձակման թիրախ են դառնում ոչ այնքան հակառակորդի զինված ուժերը, որքան նրա բնակչության և ԶՈւ անձնակազմի մարտական ոգին, պայքարելու կամքը, բարոյահոգեբանական վիճակը: Պետք է նշել, որ տեղեկության հոգեբանական ներգործության հնարները լայնորեն կիրառվել են Պանամայում, Պարսից ծոցի գոտում, Հարավսլավիայում, Աֆղանստանում իրականացված հոգեբանական գործողություններում: Տեղեկութահոգեբանական ներգործության հետաքրքիր օրինակ է «Փոթորիկ անապատում» (1991 թ.) օպերացիան Իրաքի դեմ, որտեղ բուն մարտական գործողություններին զուգահեռ իրականացվել են տեղեկատվական-քարոզչական ու հոգեբանական ձեռնարկումներ: Այս օպերացիան ցույց տվեց, որ տեղեկութահոգեբանական ներգործությունը մարտական զենք է, գորքերի մարտունակության բարձրացման, ինչպես նաև ռազմաճակատի երկու կողմերում զինվորների և սպաների կյանքի պահպանման կարևորագույն գործոն³: Հաջորդ վառ օրինակը ԽՍՀՄ-ի փլուզումն է, որի ժամանակ, ի թիվս այլ գործոնների, կարևոր դեր խաղացին «սառը պատերազմի» շրջանում տեղեկութահոգեբանական ոլորտում իրականացված եռանդուն գործողությունները, որոնք նախատեսված էին դեռևս 1945 թ. Ա. Դալեսի կողմից մշակված ծրագրով⁴: Մարդու գիտակցության վրա նպատակաուղղված ներգործությունը կարող է հանգեցնել կոգնիտիվ (իրականության աղավաղված ընկալումների և կեղծ կարծրատիպերի ստեղծումը, բարոյահոգեբանական գործոնի

Framework. «European Journal of International Law», 2001, Vol. 12, № 5, էջ 825–865, հղում՝ <http://www.ejil.org/pdfs/12/5/1552.pdf>, անցանց՝ 16.02.2024:

² Տե՛ս **Novikov V. K.** Information weapons-weapons of modern and future wars – 3rd ed., ispr. And additional – M.: Hotline – Telecom, 2020, էջ 280:

³ Տե՛ս **Логинов П. К.** Информационно-психологическое воздействие в современных операциях // Военная мысль. 2022, № 5, էջ 60-69:

⁴ Տե՛ս **Վ. Սարգսյան**, Մարտական գործունեության հոգեբանություն, Եր., 2009, էջ 228:

ազդեցության նվազեցումը, հոգևոր արժեքների, աշխարհայացքի, մտածողության, առաջնահերթությունների էական փոփոխումը), աֆեկտիվ (հույզեր, զգացմունքներ, հոգեվիճակներ) կառույցների և մտադրության ձևափոխմանը, որոնք էական ազդեցություն են ունենում նրա վարքի և հուզական համակարգի վրա:

Ռազմական ռազմավարության դասականների հայացքներում նույնպես հստակ արտահայտված են բուն ռազմական գործողություններին զուգահեռ հոգեբանական գործողություններ ձեռնարկելու կարևորությունը: Օրինակ՝ չինացի ռազմական տեսաբան Սուն Ցզինն նշում է, որ պատերազմի բարձրագույն արվեստը (կամ ամենալավ պատերազմը) հակառակորդի ծրագրերը, մտահղացումը խախտելն է, այնուհետև՝ նրա դաշինքները քայքայելը, ապա՝ նրա զորքերը ջախջախելը, իսկ վատթարագույնը՝ ամբողջ պաշարելը: Նա պատերազմը համարում է խաբեության ուղի՝ ապատեղեկատվության ու քարոզչության միջոցով հակառակորդի շարքերում խուճապ ու հուսալքություն տարածելով⁵: Կարլ ֆոն Կլաուզևիցի կարծիքով՝ պետությունը զինաթափելու, դիմադրողականությունը չեզոքացնելու, մտադրությունները փոխելու համար անհրաժեշտ է աշխատանքները կազմակերպել 3 թիրախային օբյեկտների ուղղությամբ՝ «հակառակորդի զինված ուժերի, տարածքի և կամքի»⁶: Բացի այդ, լուրջ գործիք է դարձել արհեստական բանականությունը (ԱԲ), որն ընդլայնում է ապատեղեկատվական արշավների հնարավորությունները և դժվարացնում փաստերը կեղծիքներից տարբերելը: Պատահական չէ, որ առաջատար պետություններում ԱԲ-ի տարբեր տեխնոլոգիաները կիրառվում են արագ, ճշգրիտ տեղեկույթ ստանալու, վերլուծություններ կատարելու, հասարակության և զինծառայողների շարքերում տեղեկութահոգեբանական բացասական ներգործությունը կանխելու կամ տարածելու և այլ նպատակներով: Սակայն ԱԲ-ի տեխնոլոգիաների միջոցով ապատեղեկատվությունը բացահայտելու համար պետք է հաշվի առնել էթիկական սկզբունքները և մարդկային հիմնարար արժեքները⁷:

Ակնհայտ է, որ նման պայմաններում հաղթանակի հասնելու հավանականությունն ավելի է մեծանում, երբ բնակչության և ՋՈՒ անձնակազմի բարոյահոգեբանական վիճակը պատշաճ մակարդակում է գտնվում: Հարկավոր է առանձնակի ուշադրություն դարձնել զինծառայողների և բնակչության գիտակցության ու հոգեկանի վրա բացասական տեղեկույթի հոգեբանական ներգործության համակարգերի զարգացմանը, որպեսզի հնարավոր լինի հակազդել հակառակորդի կողմից իրականացվող բացասական տեղեկութահոգեբանական ներգործությանը և չթիրախավորվել: Այդ ամենը հնարավոր է մարտական պատրաստման

⁵ Տե՛ս **Սուն Ցզին**, Երկ ռազմարվեստի մասին և **Նիկոլո Մաքիավելի**, Տիրակալը: Աշխատանքային տեքստեր, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի հրատ., 2022, № 4, էջ 25:

⁶ «Հատվածներ Կարլ ֆոն Կլաուզևիցի «Պատերազմի մասին» աշխատությունից»: Աշխատանքային տեքստեր, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի հրատ., 2020, № 3, էջ 2:

⁷ Տե՛ս **Fátima C. Carrilho Santos**. Artificial Intelligence in Automated Detection of Disinformation: A Thematic Analysis. Journalism and Media, 2023, № 4, էջ 679–687, հղում՝ <https://doi.org/10.3390/journalmedia4020043>, անցանց՝ 06.03.2024:

ծրագրերի վերանայմամբ և անհրաժեշտության դեպքում համապարփակ փոփոխություններով՝ պատերազմավարման եղանակների, տեղեկութահոգեբանական ներգործության նպատակների և հետեվանքների, հոգեբանամասնագիտական պատրաստման նոր մոտեցումների, նմանարկող իրադրությունում անցկացվող պարապմունքների, վարժանքների, մարզումների ու զորավարժությունների կարևորության հաշվառմամբ: Ավելին, որքան վաղ իրականացվեն պատրաստման ծրագրի վերամշակումներն ու արդի պատերազմին համապատասխան փոփոխությունները, այնքան ՋՈւ անձնակազմը պատրաստ կլինի մարտի պայմաններում մարտական բարձր ակտիվություն ցուցաբերել՝ հակազդելով բացասական տեղեկութահոգեբանական ներգործություններին:

Տեղեկութահոգեբանական ներգործությունը զինծառայողների մարտական ակտիվության վրա

Ժամանակակից պատերազմների տիրույթում զինվորական անձնակազմի մարտական ակտիվությունը պայմանավորող հոգեբանական գործոնների ուսումնասիրությունները խիստ հրատապ են և բառացիորեն միտված են մարտական իրադրությունում հոգեբանական կայունության պահպանմանը: Մարտական ակտիվությունը մարտի պայմաններում զինծառայողների ֆիզիկական, մասնագիտական ու հոգեկան ռեսուրսները մոբիլիզացնելու և համապատասխան վարքագիծ ցուցաբերելու կարողությունն է, որը մեծապես կապված է տվյալ պահին անձնավորության հոգեֆիզիոլոգիական վիճակի, պահանջմունքների, համոզմունքների և ցանկությունների հետ⁸: Պատահական չէ, որ տեղեկութահոգեբանական ներգործությունը երկու նպատակ ունի. 1. ազդել մարդկանց հոգեկանի բոլոր բաղադրիչների (հույզ, ընկալում, ուշադրություն, հիշողություն, մտածողություն, երևակայություն, խոսք) և վարքի վրա, 2. մանիպուլացնել հակառակորդի տեղեկատվական հնարավորությունները: Համապատասխան պատրաստության վիճակի բացակայության դեպքում բացասական տեղեկույթը կարող է հանգեցնել զինծառայողների՝ տարածության և ժամանակի կողմնորոշման խախտման, ինքնակարգավորման ունակության կորստի, բացասական, ասթենիկ հոգեվիճակների սրման (թշնամուց վախ, խուճապ, ցածր մակարդակի հուզական ինտելեկտ, կասկածներ, համաճառայակիցների նկատմամբ ագրեսիա և այլն), որոնք ուղղակիորեն պայմանավորում են մարտական ակտիվության աստիճանը⁹:

Մասնագիտական գրականության մեջ հիմնականում առանձնացվում են

⁸ Տե՛ս «Факторы, определяющие боевую активность воинов», հղում՝ <http://surl.li/revki>, անցանց՝ 28.02.2024:

⁹ Տե՛ս **Исаев Д., Насонов К.** Современные направления негативного информационно-психологического воздействия на военнослужащих. Способы распознавания и противодействия. Армейский сборник, 2022, № 8, հղում՝ <https://army.ric.mil.ru/Stati/item/422014/>, անցանց՝ 10.02.2024:

հետևյալ արտաքին (սոցիալական ու մարտական) և ներքին (հոգեֆիզիոլոգիական ու հոգեբանական) գործոնները, որոնցում առանձնակի կարևորվում է տեղեկութահոգեբանական ներգործության դերը մարտական ակտիվություն ցուցաբերելիս՝ պայմանավորելով զինծառայողների մարտական ակտիվությունը մարտի դաշտում: Դրանք են՝

1. **սոցիալական գործոններ.** զինվորների վրա դրանց ազդեցությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ դրանց հիման վրա են ձևավորվում նրանց վարքի լայն սոցիալական շարժառիթներն ու հաստատուն մարտական կողմնորոշումները: Փորձը ցույց է տալիս, որ զինծառայողների մարտական գործողությունների բնույթը (ակտիվ – պասիվ, անձնուրաց – ինքնապահպանողական և այլն) մեծապես կախված է տվյալ պատերազմի նկատմամբ ժողովրդի ունեցած վերաբերմունքից, դրա նպատակների կարևորության հասարակական ընկալումից, մարդկանց տեղեկացվածության աստիճանից: Դա իր հերթին որոշվում է պատերազմի պատճառների կառուցվածքում (ազգային, սոցիալական, տնտեսական և այլ) շահերի ներկայացվածությամբ: Մարդկանց գիտակցության մեջ պատերազմի պատկերն ստանում է այս կամ այն հուզական գունավորումը՝ կախված այն բանից, թե որքանով են հաջող, ում տարածքում են ծավալվել մարտական գործողությունները, և երկրի բնակչության որ մասն է ֆիզիկապես ու հոգեբանորեն ներգրավված դրանցում¹⁰: Պատերազմող բանակի բարոյահոգեբանական վիճակի ապահովման կարևոր գործոն է թշնամու նկատմամբ ժողովրդի, զինվորների վերաբերմունքը: Պատերազմների փորձը ցույց է տալիս, որ անհրաժեշտ է դեռ խաղաղ ժամանակ զինվորների մեջ աստվություն սերմանել այն երկրների բանակների նկատմամբ, որոնք իրենց գործողություններում ագրեսիվ հավակնություններ են դրսևորում և պոտենցիալ վտանգավոր են: Իսկ դա նշանակում է, որ ցանկացած պատերազմ մարդկանց ռազմական գիտակցությունը ձևավորելու համար պահանջում է տեղեկութահոգեբանական ներգործության հնարների երկարատև կիրառություն տարբեր ուղղություններով և ոլորտներում:

2. **Մարտական գործոնները** մարտում զինծառայողների այս կամ այն հակազդումները, վիճակը, վարքը պայմանավորող փոփոխականների լայն սպեկտր են: Հետազոտության տվյալների հիման վրա առանձնացվել են հետևյալ գործոնները՝ մարտական գործողությունների տեսակը, պայմանները և ինտենսիվությունը, կիրառվող զենքի առանձնահատկությունները, պաշտպանության միջոցների հուսալիությունը, ժամանակային, բնաշխարհագրական, եղանակակիրմայական պայմանները, կողմերի կորուստների ծավալն ու հարաբերակցությունը, քողարկումը, տեղեկատվական-քարոզչական ու հոգեբանական ձեռնարկումները¹¹: Այստեղ տեղին է նշել նաև Ն. Գոլովինի առաջ

¹⁰ Տե՛ս **Корчемный П. А. и др.** Военная психология: методология, теория, практика. М., 2010, էջ 104:

¹¹ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 105–106:

քաշած՝ «գորքերի ամենամեծ բարոյական առաձգականության սահման» հասկացությունը, ըստ որի՝ որոշակի (25 %) վիրային կորուստներից հետո անձնակազմն այլևս ունակ չէ հաղթելու¹²: Մարտում զինվորի վարքի վրա ազդող էական գործոն է մարտական գործողությունների ինտենսիվությունը: Պարզվել է, որ մեծ ինտենսիվությամբ մարտական գործողությունները նպաստում են զինծառայողների շրջանում արագ հոգնածությանը և հոգեխոցվածքների ընդհանուր թվի աճին: Բացի այդ, հակառակորդի կողմից գանգվածային ոչնչացման զենքի կիրառման մասին միտումնավոր տարածված տեղեկատվությունը կարող է խուճապ առաջացնել մարդկանց մեծ խմբերում և նպաստել միջուկային պայթյունից չտուժած զինվորականների շարքերում բարոյալքմանը¹³:

Այսպես, պատերազմի նպատակը ոչ այնքան հակառակորդին ոչնչացնելն է, որքան նրան քարոզչական, հոգեբանական ձեռնարկումներով վախեցնելը՝ ազդելով մարտական իրավիճակի վերաբերյալ նրա պատկերացումների վրա:

3. **Հոգեֆիզիոլոգիական և հոգեբանական գործոնների** շարքում, մասնավորապես, առանձնանում է նյարդային համակարգի տեսակը (ուժեղ, թույլ և միջին): Պարզվել է, որ մարտի բացասական գործոնների ուժգնացմամբ պայմանավորված իրադրությունն առաջ է բերում բուժօգնություն պահանջող հոգեբանական լուրջ խանգարումներ և հետևաբար՝ թույլ նյարդային համակարգ ունեցող զինվորների (զինծառայողների ընդհանուր թվակազմի մոտ 15 %-ի) մարտունակության ամբողջական կորուստ: Նման պայմաններում միջին նյարդային համակարգ ունեցող զինվորների (ընդհանուր թվի մոտ 70 %-ը) մարտական ակտիվությունը նվազում է միայն որոշ ժամանակով: Ուժեղ նյարդային համակարգ ունեցող զինվորները (մոտ 15 %) չեն ենթարկվում բարդ իրադրության զգալի հոգեխոցիչ ազդեցությանը: Հաջորդը բացասական տեղեկութահոգեբանական ներգործությունն է, որը մարտի պայմաններում մեծապես ազդում է զինծառայողի հոգեվիճակի, կամքի, գործողությունների շարժառիթավորման վրա¹⁴:

Ավարտելով մասնագիտական գրականության տվյալների այս համառոտ նկարագրումը՝ նշենք, որ զինծառայողների մարտական ակտիվությունը պայմանավորող գործոնների շարքում էական նշանակություն ունի տեղեկութահոգեբանական ներգործությունը: Այն կարող է մեծացնել զինծառայողի մարտական ակտիվությունը և օգնել մարտական խնդիրը հաջողությամբ կատարելու՝ առանց ժամանակ կորցնելու, մյուս կողմից՝ չճշգրտված, կեղծ տեղեկություն կարող է նվազեցնել մարտական ակտիվությունը և ուշացնել յուրային ու-

¹² Տե՛ս **Ն. Ն. Գուլովին**, Պատերազմի հետազոտություններ, մաս 2: «Աշխատանքային տեսրեր», 2021, № 8, էջ 64:

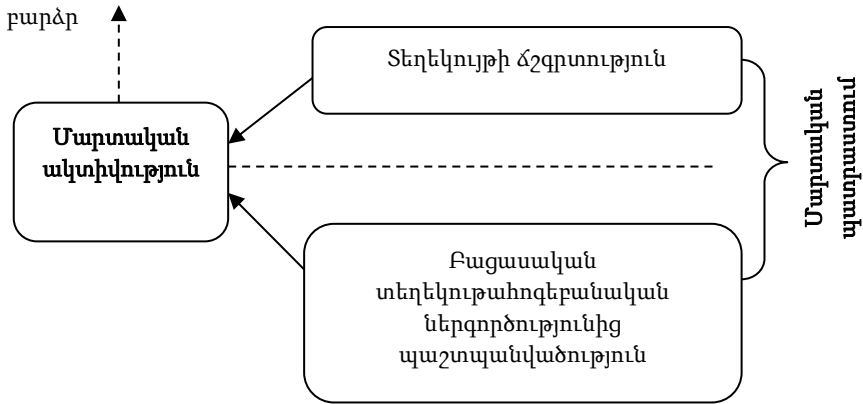
¹³ Տե՛ս **Караяни А. Г., Сыромятников И. В.**, Военная психология. М.: ВУ, 2016, էջ 49:

¹⁴ Տե՛ս **Корчемный П. А. и др.**, նշվ. աշխ., էջ 105-106:

ժերի գործողությունները: Ասվածը հաստատում է մեր կողմից կատարված հետազոտությունը (2023 թ.), որի նպատակն էր փորձագիտական հարցման և կոնստենտ վերլուծության մեթոդներով (քանակական և որակական վերլուծություն) բացահայտել այն հոգեբանական գործոնները, որոնք պայմանավորում են զինծառայողների մարտական ակտիվությունը: Ըստ քանակական վերլուծության՝ տեղեկույթի ճշգրտությունը և բացասական տեղեկութահոգեբանական ներգործությունից պաշտպանվածությունն ունեն միջին ազդեցություն (50 %), այսինքն՝ հակառակորդի բացասական տեղեկութահոգեբանական ներգործությունից ՋՈւ անձնակազմի բարձր մակարդակի պաշտպանվածությունը նրանց արդյունավետ և ակտիվ գործունեության կարևոր նախապայմաններից է: Ընդամին, այդ բացասական ներգործությունը, որը տեղեկատվական պատերազմի հիմնական բաղադրիչն է, ներգործում է նաև ընդհանրապես բնակչության վրա՝ ստեղծելով ընդհանուր տրամադրվածություն, որն իր հերթին կարող է զինված ուժերում ձևավորել համապատասխան բարոյահոգեբանական մթնոլորտ¹⁵: Տեղեկութահոգեբանական ներգործության միջոցների փոխկապվածությունը զինծառայողների մարտական ակտիվության հետ ներկայացված է ստորև՝ գծապատկերի տեսքով.

Գծապատկեր 1

Չինծառայողների մարտական ակտիվության աստիճանը պայմանավորող գործոնների փոխկապվածություն

Կարող ենք եզրակացնել, որ ժամանակակից պատերազմները լուրջ և բարդ պահանջներ են ներկայացնում մարտական գործողություններին մասնակցող անձնակազմին՝ ինչպես տարբեր մակարդակների հրամկազմին, այնպես էլ շարքային մարտիկներին: Տվյալ պահանջներից մեկը նրանց մարտական մեծ ակտիվությունն է, որը պետք է շարունակաբար ու գիտակցաբար դրսևորվի

¹⁵ Տե՛ս Ա. Լոքյան, Ս. Բաղդասարյան, ՀՀ ՋՈւ զինծառայողների մարտական ակտիվության աստիճանը պայմանավորող գործոններ. փորձագիտական գնահատում // «Հայկական բանակ», 2023, № 1, էջ 105-118: DOI <https://doi.org/10.61760/18290108-aal23.1-105>

ամբողջ մարտի ընթացքում՝ հակազդելով բացասական տեղեկութահոգեբանական ներգործությանը: Բացի այդ, հակառակորդի բացասական տեղեկութահոգեբանական ներգործությանը հակազդելու կարողությունը պայմանավորված է զինծառայողների և բնակչության կողմից տեղեկույթի քննադատական ընկալումով, պետական մարմինների գործողություններին վստահելով, հակապայքարի համալիր միջոցառումներ ձեռնարկելով:

Այսպիսով, արդի պատերազմներում տեղեկատվական (հոգեբանական) միջոցների դերն ու ռազմական նշանակությունը հնարավորություն են տալիս մինչև մարտական գործողությունները կանխատեսելու պատերազմի ընթացքն ու հավանական ելքը: Այսինքն՝ տեղեկատվական-քարոզչական, հոգեբանական ձեռնարկումները կարող են հանգեցնել իր երկրի համար զինծառայողի հպարտության, հայրենասիրության և բարոյական այլ արժեքների վերացման, հոգեբանական ցածր կայունության, խուճապի, իրավիճակային բարձր տագնապայնության, նյարդահոգեկան անկայունության առաջացման, հրամանատարների հրամանների կատարումից խուսափման և հասարակության շրջանում անվստահության, կասկածի և այլ տրամադրությունների ձևավորման: Հատկապես ԱԲ տեխնոլոգիաները լայն հնարավորություններ են ընձեռում ապատեղեկատվական արշավներ կազմակերպելու, տեղեկույթը հավաքելու, փոխանցելու և օգտագործելու արդյունավետությունը մեծացնելու: Նման պայմաններում խիստ անհրաժեշտ է գտնել զինված հակամարտության ընթացքում կիրառվող տեղեկատվական-հոգեբանական գրոհներին հակազդելու արդյունավետ միջոցներ: Բացի այդ, մարտի դաշտում մարտական բարձր ակտիվություն ցուցաբերելու համար կարևոր են ճշգրիտ տեղեկույթի ստացումը և հակառակորդի բացասական տեղեկութահոգեբանական ներգործությանը հակազդելը, որոնք հնարավոր են զինծառայողների՝ արդի պատերազմներին համապատասխան մարտական պատրաստմամբ: Այս համատեքստում առավել քան կարևոր է մշակել և ներդնել հոգեբանամասնագիտական պատրաստման նոր մոտեցումներ, որոնք հնարավորություն կտան պատկերացում կազմելու տեղեկատվական կամ հոգեբանական պատերազմի դերի և նշանակության, զինծառայողների հոգեվիճակի վրա բացասական տեղեկույթի ազդեցության հետևանքների, դրանց հաղթահարման եղանակների, հակառակորդի կողմից կիրառվող տեղեկատվական-քարոզչական և հոգեբանական ձեռնարկումների մասին՝ նպաստելով իրավիճակի նկատմամբ հարմարվողականության ձևավորմանը:

СВЕТЛАНА БАГДАСАРЯН – Информационно-психологическое воздействие как важный фактор, определяющий степень боевой активности военнослужащих. – Значительное повышение роли информационных (психологических) действий и военного значения информационно-пропагандистских операций в современной войне коренным образом изменило характер войны, имея целью с небольшими ресурсами, без применения военной силы повлиять на руководство государства-противника, душевное состояние конкретных людей, морально-психологическое состояние вооруженных сил, а также на позиции и настроения всего населения. Неслучайно, что

в современной войне «центром тяжести» стали интеллектуальные способности, эмоционально-волевые качества военнослужащих ВС противника с целью снижения боевой активности и важности цели путем формирования чувства морального истощения, бессилия, тревоги, нервно-психической нестабильности. Цель этой статьи - всесторонне изучить роль и значение информационно-психологического воздействия в современной войне, продемонстрировать его влияние на боевую активность военнослужащих. Для достижения цели были использованы следующие методы междисциплинарного теоретического анализа: сравнительный, обобщенный, координационный. В результате исследования мы пришли к выводу, что в современной войне информационно-пропагандистские и психологические мероприятия имеют первостепенное значение, что позволяет достичь желаемой цели с меньшими ресурсами еще до начала боевых действий. Одним из важных факторов, способствующих повышению боевой активности военнослужащих, достоверности информации и защита от негативного информационно-психологического воздействия, может быть реализована в ходе боя, в том числе психологическая подготовка.

Ключевые слова: *военнослужащие, боевая активность, информационно-психологическое воздействие, современные войны, центр тяжести, боевая подготовка, деморализация, нарушение воли, внешние и внутренние факторы*

SVETLANA BAGHDASARYAN – Information-Psychological Impact as an Important Factor Determining the Degree of Combat Activity of Servicemen. - Significant increase in the role of information (psychological) actions and military importance of information and propaganda operations in modern warfare have fundamentally changed the nature of warfare, having the aim to influence the leadership of the enemy state, the state of mind of specific people, the moral and psychological state of the armed forces, as well as the positions and emotional state of the entire population with few resources, without the use of military force. It is no coincidence that in modern warfare "the center of gravity" became the intellectual abilities, emotional and volitional qualities of servicemen of the enemy's Armed Forces in order to reduce combat activity and the importance of the goal by creating a sense of moral exhaustion, incapability, anxiety, neuropsychological instability. The purpose of this article is to comprehensively study the role and significance of information-psychological influence in modern warfare, to demonstrate its impact on the combat activity of servicemen. To achieve the goal we used the following methods of interdisciplinary theoretical analysis: comparative, generalized, coordination. As a result of the study we came to the conclusion that in modern warfare the outreach and psychological activities are of paramount importance, which makes it possible to achieve the desired end state with few resources even before the start of hostilities. One of the important factors contributing to the increase of combat activity of servicemen, reliability of information and protection from negative information-psychological impact can be realized in the course of battle, including psychological training.

Key words: *servicemen, combat activity, information-psychological impact, modern wars, center of gravity, combat training, demoralization, violation of will, external and internal factors*